

REŠERŠE 1

METODOLOGIE VÝZKUMU GENDEROVÉ PROBLEMATIKY, GEN 504

Marta Kašická
430715

Vyučující: PhDr. Iva Šmídová, Ph.D.

Datum odevzdání: 13. 4. 2015

Fakulta sociálních studií MU, 2015

Filozofické základy vědeckého přístupu a jejich feministická kritika

Pro účely této seminární práce jsem si zvolila téma filozofických základů vědeckého přístupu a jejich feministickou kritiku. Konkrétně bych se ráda zaměřila na filozofický směr pozitivismus a na úskalí, která v tomto přístupu spatřovali příslušnice a příslušníci feminismu.

Vznik pozitivismu se datuje do první poloviny 19. století. Za jeho zakladatele je považován francouzský učitel August Comte. Vznik pozitivismu je přisuzován společenské situaci v tehdejší Francii, jež se stále vzpamatovávala z revoluce [Storig, 1992]. Jak napovídá samotný název pozitivismus, Comte ve své teorii odmítal metafyzično, ontologii a další spekulativně orientované filosofie. Za vzor pozitivismu můžeme považovat přírodní vědy a jejich metody. Základním principem pozitivismu jsou daná fakta – jevy. Důležitým principem je také odmítání všech otázek a úvah, které tuto „pozitivní danost“ překračují. V rámci pozitivismu tedy můžeme konstatovat fakta, jež jsou dána formou jevu. Dále můžeme tato fakta uspořádat dle určitých pravidel a nakonec jsme schopni z takto poznaných zákonitostí předvídat budoucí jevy a podle nich se řídit [Storig, 1992]. Pozitivismus se stal jedním z nejvlivnějších filozofických směrů 19. a 20. století. Metodologicky je pro pozitivismus příznačný objektivismus, popisnost a faktografie. Zabývá se vědeckými pravdami vyvozenými (a experimentálně dokázanými) ze vztahů a zákonů, jež jsou prokazatelné zkušeností – empirií [Olecká, Ivanová, 2010]. Vliv pozitivismu zůstal zachován i v dnešní době, jelikož jej lze považovat za paradigma kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum se opírá pouze o vědomosti, které jsou získávány prostřednictvím pozorování (empiricky) a jsou reliabilní [Olecká, Ivanová, 2010].

V tuto chvíli bychom mohli říci, že je pozitivismus ideálním směrem ve vědě – zabývá se pouze tím, co můžeme pozorovat a na základě toho vyvozuje budoucí jevy. S tímto tvrzením by zcela jistě nesouhlasily příslušnice feminismu. Počátky feministické kritiky vědy začaly velmi zvolna. Ženy se nejprve zaměřily na jazyk vědy – vědci (muži), kteří publikovali své studie, používali slovo *man* jako označení pro obě pohlaví. Ženy tak byly automaticky přiřazovány k mužům, přestože se výzkumy jejich zkušenostmi zpravidla ani nezabývaly. Vědci totiž usuzovali, že zkušenost žen je možné odvodit ze zkušenosti mužů. Feministická kritika vědy se od jazyka postupně přesunula k již zmíněné skutečnosti, že „objektivní“ společenské normy jsou vytvářeny jedinci, jež zastupují pouze část společnosti (přesněji řečeno její polovinu) [Babbie 2001]. Když se teď zamyslíme nad ideálem pozitivismu, je zřejmé, že není něco v pořádku. Jak může být realita objektivně popisována na základě pouhé poloviny reálných zkušeností? Pravděpodobně stejným způsobem uvažovaly také feministické kritičky patřící k druhé vlně feminismu. Můžeme říci, že tento androcentrický přístup ve vědě pouze reflektoval rozvržení moci ve společnosti – výzkumy neodrážely sociální realitu a postavení žen ve společnosti [O'Connell Davidson, Layder, 1994].

V pozitivistické vědě neměly emoce a pocity hrát žádnou roli. Feministické kritičky si však uvědomovaly, že jsou to právě pocity a emoce, které hrají ve výzkumu klíčovou roli, jelikož tvoří kontext celého výzkumu [Hesse-Biber, Yaiser, 2004]. Feministickou kritiku můžeme rozdělit na tři části, které se odlišují právě kontextem výzkumu, na nějž se zaměřují. V této části práce se budu věnovat jednotlivým druhům feministické kritiky, jejich stručné charakteristice a vlivu, který měly na moderní vědecký přístup.

Prvním typem feministické kritiky vědy je feministický empirismus. Příslušnice feministického empirismu zastávaly názor, že androcentrický pozitivismus může být překonán pomocí reflexe. Usilovaly o zohledňování (kulturního i individuálního) kontextu výzkumu, o reflektování zkreslení při vytváření výzkumného problému a také o reflektování používaných výzkumných metod, jenž jsou androcentrické. V neposlední řadě usilovaly o zařazení žen do výzkumného vzorku [Hesse-Biber, Yaiser, 2004]. Domnívám se, že přínos

této feministické kritiky pro moderní vědu je značný. Díky ní byl vytvořen samotný základ pro rovný přístup k ženám ve vědě. Na velkou důležitost reflexe ve výzkumu je poukazováno i dnes.

Druhým typem feministické kritiky vědy byl standpoint feminismus. Kritičky tohoto typu se snažily o důslednou reflexi společenského postavení ženy ve výzkumu. Dle této teorie se svět dělí na privilegované a utlačované. Muže lze považovat za privilegované a ženy naopak za utlačované. Problém tyto kritičky spatřovaly v tom, že sociální realita je nahlížena zpravidla z pozice privilegovaných. Proto se snažily dokázat, že neexistuje univerzální pravda a všechno vědění se odvíjí od pozice v sociálním systému [Hesse-Biber, Yaiser, 2004]. Domnívám se, že vliv tohoto přístupu v moderní vědě můžeme spatřovat například v tom, že si vědci uvědomují, že není možné nahlížet na jiné kultury skrze „naši“ perspektivu. Například přestože se na ženskou obřízku můžeme dívat z „naší“ perspektivy jako na násilí páchané na ženách, je nutné reflektovat také perspektivu těchto žen.

Poslední druh feministické kritiky vědy je postmoderní feminismus. Tento typ feminismu dává ve vědě hlas menšinám a snaží se reflektovat i jejich sociální pozice. Je poukazováno také na důležitost rozlišovat mezi jednotlivými ženami – není možné vnímat ženy jako homogenní skupinu, ale je důležité respektovat jejich odlišné životní zkušenosti [Hesse-Biber, Yaiser, 2004].

Závěrem je nutno říci, že od dob první feministické kritiky, která byla vnímána jako směšná a ubohá [Babbie 2001] ušla věda velký kus cesty k větší objektivitě. Nejen, že jsou do výzkumného vzorku zahrnováni muži i ženy, ale dokonce se i témata výzkumů zaměřují na oblasti, se kterými mají zkušenosti výhradně ženy (například subjektivní prožívání v období mateřství). Domnívám se, že boj feministických kritiček o tento posun ve vědě přispěl velkým dílem k větší emancipaci žen, proto je nutné neopomíjet význam feministické kritiky vědy.

Literatura

Babbie, E. 2001. *The Practice of Social Research*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Hesse-Biber, S. N., Yaiser, M. L. 2004. *Feminist Perspectives on Social Research*. New York: Oxford University Press.

O'Connell Davidson, J., Layder, D. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.

Olecká, I., Ivanová, K. 2010. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc.

Storig, H. J. 1992. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon.

Velmi pěkná a dobře odvedená práce, dle zadání, drobné poznámky uvedeny výše přímo v textu. Trochu rozpojené zůstaly části k pozitivismu (tato část práce je slabší) a pak k jeho kritice – možná by šlo zapracovat na tom, jak kritiku zakomponovat již dříve. Velmi dobrá je i formální práce se zdroji.